

LUDVIKA ULRIKA KYRKA

Ludvika 3:11; Ludvika församling; Ludvika kommun; Dalarnas län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Malmbrytning och järnframställning var de traditionella verksamheterna som tidigt kom att präglade Ludvika bygden, som de flesta andra platser inom Bergslagen. Själva byn var länge oansenlig men kring mitten av 1500-talet anlade Gustav Vasa ett kronobruk på platsen, vid strömmen. Därefter följde en rask expansion av verksamheter som drog nytta av strömmens fall och dammar. Sin första kyrkobyggnad fick Ludvika 1652 då ett kapell uppfördes på den så kallade Hammarbacken, norr om Ludvika Ström. Kapellet var uppfört av timmer och bräd-fodrat under spåntak. Det ombyggdes och förbättrades på 1690-talet. Hundra år efter sin invigning övergavs dock den nedslitna kyrkobyggnaden för nuvarande kyrka som invigdes 1752.

Det nya kapellet uppfördes söder om strömfåran. Tomten var donerad av Carl Gustaf Cedercreutz som drev Ludvika kronobruk, och kyrkobyggnaden placerades mitt emot och i axel med bruksherrgården. År 1752 kunde det nya kapellet, som döptes till Ludvika Ulrika efter drottningen Lovisa Ulrica, invigas. För byggnadens utformning svarade konstmästare Gustaf Adolf Wiman och för takryttaren Erik Paul Lillia. Samtidigt som kapellet uppfördes även en klockstapel, sydväst om kyrkobyggnaden. Ludvika förblev kapellförsamling under Grangärde fram till 1863.

Ludvikas kyrkobyggnad skiljer sig från traditionella församlingskyrkor, dess placering, uppförande och utformning påverkades till väsentlig del av bruket. Kyrkobyggnaden fick en representativ arkitektur som inordnades i brukets bebyggelse. Ett särdrag för kapellet och ett uttryck för brukets inflytande var tillbyggnaden mot korets södra sida, vilken utgjorde privatloge för brukets herrskap. Kapellet byggdes som korskyrka, av knuttimmer som ursprungligen rödfärgades. Det fick takryttare över kyrkans mitt och säteritak över korsarmarna, taken täcktes inledningsvis med spån. Byggnadens fönster var ursprungligen små och kvadratiska.

Ludvikas kyrka uppfördes i en för perioden modern stil med korsformig plan. Den har arkitektonisk släktskap med flera samtida korskyrkor i landskapet, som t.ex. Sundborns och Säfnäs kyrkor.

Under årtiondena har byggnaden genomgått ett flertal renoveringar som inverkat på och förändrat byggnaden in- som utvändigt, även om den ursprungliga karaktären består i stort. Mot slutet av 1700-talet försågs fasaderna med stående panel som vitmålades. Därefter och fram till den första stora renoveringen år 1885 förblev kyrkan i stort oförändrad. Undantaget var utvidgningen av fönstren som slutfördes 1872 samt läktar- och orgelbygget som genomfördes 1828. Omkring år 1900 ersattes takens spånbeklädnad med järnplåt. Några år senare, i sam-

band med en omfattande renovering efter ett förslag av Gustaf Améen, ersattes fasadernas panelfodring med spån. Samtidigt revs ”Rothens bur”, herrskapets loge på södra sidan om koret medan de slutna bänkarna ombyggdes till öppna sådana. Améen svarade även för utförandet av nuvarande klockstapel som ersatte den ursprungliga.

Nuvarande fasadbeklädnad med stavspån tillfördes i samband med 1950-talets stora renovering, som till betydande del präglar nuvarande förhållanden. Samtidigt tillfördes kyrkan nya inredningar och utsmyckningar. Takens nuvarande utförande med kopparplåt infördes på 1960-talet. Restaureringen på 1990-talet medförde bl.a. att valvens rapping med puts togs bort och att de brädfodrade valven från tiden före 1885 frilades.

Kyrkomiljön

Kyrkotomten utgjorde ursprungligen del av Ludvika kronobruk, vilket anlades vid Ludvika ström, mellan sjöarna Wäsman och Gårlången. Av bruksmiljön återstår, utöver kyrkan och herrgårdsbyggnaderna med parker och alléer, bl.a. ekonomibyggnader, kronomagasin och arbetarbostäder.

Kyrkan är uppförd i axel med herrgården samt Hammarbackens arbetarbostäder och skola. Byggnaderna förenas genom alléer och en bro över strömmen. Uppläggningsen är representativ för brukens bebyggelsemönster.

Kyrkan omringas av kyrkogården, vilken utvidgats i flera etapper. Kyrkotomten avgränsas i öster av en stenbelagd gata. Öster om gatan utsträcker sig ett parkliknande område inom vilket församlingshemmet är uppfört.

Övrigt

Riksintresseområde: Ludvika bruk [W 53] (Ludvika sn)

Motivering: Industrimiljö, f.d. järnbruksmiljö med planlagd bebyggelsestruktur och bebyggelse från 1700- och 1800-tal.

Uttryck för riksintresset: ”Bruksmiljö med herrgård, kapell och arbetarbostäder i axiell struktur. Herrgård med huvudbyggnad från 1700-talets slut. Korskyrka i trä från 1700-talets mitt, smedsbostäder och imponerande magasin. Platsen har tradition som kronobruk från 1500-talet.”

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården

Ludvika kapellförsamling erhöll begravningsrätt 1782 och den första kyrkogården kunde invigas två år senare. Den anlades i anslutning till kyrkan på mark som även i detta fall erhållits från bruket.

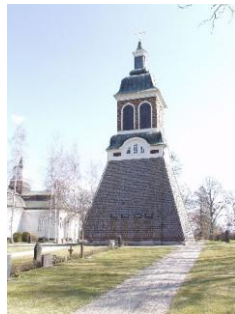
Den ursprungliga kyrkogården, strax söder om kyrkan, har byggts ut i flera etapper, huvudsakligen mot väster. Den största utvidgningen genomfördes 1953, den sista ägde rum 1985 och omfattar kvarter avsedda för urngravar.

Kyrkogården har sin huvudingång vid infartsvägen, öster om kyrkan. Ingången markeras av stenpelare som ansluter till en låg stenmur som löper längs med vägen. Muren kröns av ett smidesstaket vars utförande är av sent datum. Muren och staketen ersätter ett äldre gjutjärnstaket som hade samma sträckning.

Kyrkogårdsområdet är planterat med lövträd vars uppställning följer huvudsakligen alléerna och de yttre gränserna. Grusalléerna är anlagda vinkelrätt med varandra, de avgränsar gräsbelagda gravkvarter med låga häckar.

Sydväst om kyrkan står ett gravkapell, en kvadratisk vitputsad byggnad under tälttak av kopparplåt. Kapellet uppfördes 1788 för familjen Cedercreutz räkning och brukspatronens broder. Det uppfördes med gravkammare under byggnaden och kapellrum i marknivå. Byggnadens funktion omvandlades omkring år 1800 till allmänt bårhus. Öster om kyrkan finns även två gravkullar, med gravkammare, som utgör gravplatserna för Cedercreutz efterföljare, familjerna Boethius och Reuterskiöld.

Vid Lyviken, söder om samhället intill sjön Väsman, anlades 1919 första etappen av Ludvikas nya gravplats.

Klockstapeln

En första klockstapel uppfördes i anslutning till det nya kapellet i samband med dess uppförande kring mitten av 1700-talet. Klockstapeln ombyggdes på 1850-talet och ersattes så småningom med nuvarande som uppfördes på samma plats 1908-1909, efter ritningar av arkitekt Gustaf Améen. Den utgörs av en mäktig stolpkonstruktion i flera plan täckt med stavspån. Till sin arkitektoniska stil präglas klockstapeln av nationalromantik med inslag av jugend. Den är pyramidformad i sin nedre del, medan övergången till klockkammaren har takfönster och takavsats med rundbågiga former. Klockkammaren har en kvadratisk plan som ansluter till takavsatsen. Den har på varje sida ljudöppningar i par, som är försedda med tjärade panelade luckor. Klockstapelns spån är rödtjärat och övriga detaljer som exempelvis lister, foder, fönster och takfot är vitmålade. Klockkammaren kröns av en huv med böljande former, vilken kröns av en liten spira som avslutas med kulkors. Äldre bilder tyder på att taken kan ha varit täckta med skiffer eller spån, de bär numera kopparplåt.

Kyrkan

Kyrkobyggnaden uppfördes med korsformad centralplan, med koret förlagt till östra korsarmen. Sakristian förlades som en tillbyggnad mot norra sidan av östra korsarmen. På motsatta sidan, söder om koret, fanns en utbyggnad avsedd som loge för brukets herrskap. Logen som innehöll 12 sittplatser hade en vid öppning mot koret och ingång från utsidan. Den s.k. ”brukets läktare” revs i samband med 1909-års renovering och den tillhörande öppningen mot koret igensattes. Kyrkorummets huvudingång är förlagd i väster men kyrkan har även ingång

försedd med ett tillbyggt vapenhus i södra korsarmen. Ingången i norra korsarmen är vänd mot herrgården.

Byggnadens stomme uppfördes i timmer. Inledningsvis lämnades väggarna ofodrade och endast målade med rödfärg. De yttre väggarna täcktes dock redan på 1790-talet med stående panel som målades med vit linoljefärg. Vid upprustningen 1908 ersattes panelen med tunt stickspån som 1953 byttes ut mot nuvarande, betydligt tjockare, ljusgrå målat stavspån med avrundad nedre kant. Byggnadens olika fasadbeklädnader genom århundraden har bevarats i en provruta i sakristian.

Taket fick ursprungligen spåntäckning, som lades om ett flertal gånger innan det 1900 ersattes med järnplåt. Takryttaren var dock ursprungligen plåttäckt (Schröder, 2002). Järnplåten ersattes i sin tur 1969 med nuvarande kopparplåt.

Byggnadens fönster var ursprungligen mindre och kvadratiska. De fördelades på korsarmens långväggar och gavlar. Fönsteröppningarna utvidgades på 1870-talet och fick då sin nuvarande form med rundbågig avslutning i överdel samt spröjsade rutor. Korfönstren i östra gaveln igensattes på 1950-talet.

Sakristian är uppförd som en tillbyggnad mellan östra och norra korsarmarna, med långsidan mot norra korsarmen. Ursprungligen var sakristian mindre men den förlängdes mot norr på 1950-talet. Samtidigt uppfördes även en tillbyggnad i korsplanen nordvästra hörn; för väntur, toaletter och förvaring.

Exteriör

Byggnadens fasader har täckning av gråmålat stavspån. Hörn och takfot är fodrade med vitmålad bräda; fönster och dörrar har vitt foder. Kyrkan ligger numera på en betonggrund som har kantövertäckning av kopparplåt. Nivåskillnader i terrängen kompenseras med stentrappor vid ingångarna.

Södra vapenhuset utgörs av en tillbyggnad med portal, utförd mot gaveln till södra korsarmen. Den har sadeltak som på nocken bär ett kulkors och en trekantig gavel med profilerad inramning. Hörnfodret på framsidan imiterar pilastrar. Den brunmålade pardörren har en dekorativ paneluppsättning med rombiska mönster och ovanför dörren, i väggfältet, finns ett ovalt lunettfönster. Framför dörren ligger en i marken infälld stenhäll.

Västra och norra ingångarna har stentrappor, som en följd av nivåskillnaden i marken. De har pardörrar i liv med fasaden och enkla dörrfoder. Högt ovanför portalerna har gavlarna halvmanefönster med ungefär samma bredd som dörröppningen. Dörrarna har samma utförande och samma färgsättning som i södra portalen.

Byggnaden har rundbågiga fönster som tillkom på 1870-talet som ersättning för mindre och kvadratiska sådana. De har kvadratisk spröjsning med solfjäder i överdel. De förekommer i såväl långsidorna som i gavlarna. Korfönstren som flankerade altaruppsättningen, igensattes dock på 1950-talet.

Korsarmarna har valmade säteritak som numera är kopparplåttäckta. Den förgyllda tuppen på taknocken i öster tillkom på 1990-talet. Takryttaren, i byggnadens mitt, har en plåttäckt sockel med svängda former. Tornkammaren bär vitmålad stående panel med pilasterliknande foder i hörn och en profilerad takfot som bildar gavlar över lunettfönstren åt alla sidor. Den plåttäckta tornhuvuven har böljande form med spetsig avslutning mot toppen. Huven kröns av ett förgyllt kors på klot.

Sakristian är förlagd till nordöstra hörnet av kyrkan, med långsidan mot östra väggen av norra korsarmen. Den har valmat tak och två kvadratiska fönster på långsidan samt ingångsdörr med stentrappa och järnräcke på norra gavel. Tak och fasadbeklädnad är desamma som för huvudbyggnaden.

Tillbyggnaden i nordväst, längs med norra sidan av västra korsarmen, har ungefär samma utformning och samma utförande som sakristian i nordost. Tak och fasadbeklädnad är desamma som för huvudbyggnaden och sakristian. Väntrummet har tre, nästan kvadratiska, fönster på långsidan.

Interiör

Kyrkorummet har välvt tak, något spetsbågigt, fodrat med vitmålade brädor. Valven bildar ett kryssvalv i korsarmarnas mitt. År 1885 övertäcktes valven med puts men allvarliga problem medförde att det ursprungliga utförandet med vitmålade brädor återställdes i början på 1990-talet. Väggarna är rappade och vitputsade. Kring kyrkorummet löper en gråmålad bröstpanel med golvlister, lister och speglar uppsatta i dekorativa infällningar. Bröstpanelen tillkom 1908 och utgörs till större del av de forna fasta bänkarnas dörrar som återanvändes för ändamålet i samband med renoveringen av kyrkan.

Invändigt har kyrkan innerfönster med blyspröjsning. Fönsteröppningarna har smala gråmålade fönsterfoder. Korets nuvarande karaktär är till betydande del följden av 1950-talets restaurering. De var då som bl.a. de ursprungliga fönstren på vardera sidan om altaret igensattes och glasmålningen i korets norra vägg tillfördes.

Kyrkan har ingångar i väst, söder och norr. Innerdörrarna utgörs av gråmålade pardörrar med speglar. Sakristian har en dörrförbindelse med koret, i dess norra vägg intill predikstolens trappa. Dörren till sakristian, i korets norra vägg, bär en utsmyckning från 1950-talet av delvis förgyllt smide föreställande de ”fyra sädesåkrarna”.

Kyrkans golv har tegelbeläggning, ett utförande som tillkom i samband med 1950-talets renovering. I korsgångens mitt bildar teglet ett motiv av cirklar och kors som symboliserar ”Kyrkans fält”. Framför koret finns ett parti som bär trägolv. Själva koret är förhöjt med ett trappsteg och har tegelbeläggning. Även vapenhuset och väntrummet i väster har tegelgolv, dock har vindfången i norr och söder stengolv.

Del av utrymmet under läktaren har inretts med diverse funktioner. Det har också förbindelse med tillbyggnaden som tillkom på 1960-talet mot västra korsarmens norra sida.

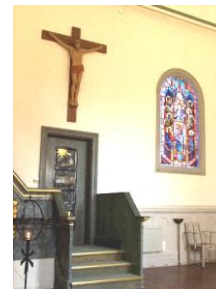
Inredning och inventarier

En större del av kyrkans utsmyckning härstammar från 1950-talets renovering, då flera konstnärer erbjöds att medverka med liturgiskt eller symboliskt präglade konstverk.

Altartavlan, som föreställer korsfästelsen, är den andra i ordningen. Den målades 1830 av Carl Wilhelm Nordgren, med Hedvig Eleonora kyrkas altartavla som förebild. Tavlan utgör en gåva av brukspatron Wetterdal och bergsman Boethius. Den ursprungliga altartavlan från 1750 som också skildrar Jesus på korset hänger numera i södra skeppet ovanför porten. Den är utförd på duk och har en enkel förgylld inramning. Troligen är den påkostade inramningen samtida med kyrkans invigning. Den marmorerede ramen bär en kröning av snidade och förgyllda attribut som förställer bl.a. gudstecknet mitt bland strålgans, moln och änglahuvud. Uppsättningen med tavla och ram flankeras av piedestaler som bär snidade urnor med brinnande lågor. På 1920-talet målades ett draperi på östra korväggen, som bakgrund till altaranordningen, rester av denna är bevarade under nuvarande väggfärg.

Altarringen med knäfall och brutna sidor är liksom läktarbarriären ombyggd vid 1908-års restaurering och senast på 1950-talet. Knäfallet ligger numera direkt på tegelsockeln som skapades vid korets omgestaltning. Ringen har en enkel utformning med inlagda speglar och marmoreringar. Altarringen har genomgått ett flertal förändringar i samband med kyrkans renoveringar. På ömse sidor om altaret, mot korväggen, står två nummertavlor med förgyllda ramar.

Predikstolen har stilmässigt samhörighet med altaranordningen och är sannolikt från tiden kring 1830. Den är uppställd på norra sidan av koret och trappan ansluter till sakristians dörr, den sänktes något 1908. Predikstolen har korg och ljudtak med kvadratisk sektion men med brutna hörn. Korgens underdel är droppformad och avslutas med en förgylld kotte. Ljudtaket kröns av en förgylld urna och det bär i nedkanten en snidad och delvis förgylld bård. Korg och trappräcke har speglar som skiljs åt av vertikala förgyllda girlander. Predikstolen har i övrigt en marmorering i gråskala. Ryggpartiet har en grönmålad panel med spegel som bär en förgylld strålande sol. Korgräcket bär ett förgyllt timglas.

Dopfunten av sten är utförd 1954 av skulptören Erik Sand. Den bär en relief med bl.a. korset som genomborrar draken ett motiv som hör samman med träreliefen uppsatt på södra väggen, vilken har som huvudmotiv Maria i gloria och S:t Göran och draken.

Ovanför dörren till sakristian sitter ett triumfkrucifix snidat 1954 av konstnären Arvid Backlund. Själva dörren bär en utsmyckning av Erik Sand, ett arbete i metall som symboliserar den ”fyrahanda sädesåker”.

Framför en varmlufts-nisch, i norra korsarmens östra vägg, står ett gallerverk i konstsmide. Det utgör en konstnärlig utsmyckning med bibliska motiv på grundtemat ”ora et labora”; ett verk från 1954 av Nils Aron Berge. Även glasmålningen i norra korfönstret är ett samtida verk av samma konstnär, glasmålningen föreställer ”De heligas gemenskap”.

Kyrkan hade ursprungligen fasta slutna bänkar. De ombyggdes till nuvarande öppna fasta bänkar i början på 1900-talet i samband med renoveringen av kyrkan. Dörrarna återanvändes

till kyrkorummets bröstpanel. Bänkkvarteren följer korsarmarnas riktning, de delas av mittgångarna. Bänkarna är uppsatta mot ytterväggarna. De främre bänkarna mot koret har skärmar och bänksidorna mot gångarna smala gavlar med listverk. Bänkarna är gråmålade invändigt medan gavlarna är marmorerade.

Bänkrader har avlägsnats i bakre delen av norra korsarmen där det numera finns ett inhägnat utrymme skapat för förvaring av lösa inventarier och redskap. På 1990-talet avlägsnades även några bänkrader i koret.

Kyrkan har sex ljuskronor av mässing, varav en mindre över läktaren, samt i koret två kandelabrar av samma karaktär. Över korsmitten hänger en storkrona om 25 pipor som härrör från invigningen 1752, fästpunkten i taket är utsmyckad med en sol i mässing. Ljusplåtarna i mässing på väggarna härrör från 1950-talet.

Läktaren uppfördes på 1820-talet samtidigt som orgeln. Den ändrades till viss del vid 1909- och 1994-års renoveringar. Läktaren bärs av fyra rader pelare utsmyckade med kanneleringar och marmoreringar. Den förhöjda läktarbarriären har indelningar med listverk, indragna och utskjutande fält samt speglar med marmoreringar och förgyllda partier.

Över läktarbarriären, på ömse sidor om den, är två nummertavlor uppsatta på västra korsarmens väggar. De är rektangulära med förgyllda ramar.

Kyrkans orgelverk, som är placerat på läktaren i väster, byggdes 1828 av Per Zakarias Strand. Den om- och tillbyggdes 1910 av J. Magnusson och omdisponerades 1957 av Åkerman & Lund, antalet stämmor ökades då från 19 till 34.

Fasaden och orgelhuset härrör från den äldsta orgeln och är ett verk av Strand. Den är till sin uppläggning traditionell med tredelad indelning av pipor och till form och utsmyckning präglad av empirens stil.

Principalen i mittdelen av fasaden har rundbågigt överstycke. Den flankeras av tempelliknande fasader med kolonner i par som bär utsmyckade överstycken. Fasaden som är marmorerad och förgylld kröns av förgyllda attribut med musikens symboler.

I den ursprungliga klockstapeln hängde tre klockor. Samtliga omgöts 1814 till två helt nya klockor som i sin tur, 1854, omgöts och förvandlades till nuvarande lillklocka. Storklockan tillkom 1908 i samband med uppförandet av nya klockstapeln.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK OCH BEDÖMNING

Inte förrän 1652 fick Ludvika sin första kyrkobyggnad, ett träkapell som uppfördes på en plats som ligger nu strax NV om herrgårdens västra flygel. Omkring hundra år senare ersattes första kapellet av nuvarande kyrkobyggnad, som invigdes 1752. Den nya byggnaden var ett projekt som präglades av bruksherrarna på Ludvika bruk. Så småningom blev Kronobruket industriort och kapellet blev stadskyrka.

Ludvikas kyrkobyggnad avviker från traditionella församlingskyrkor. Den uppfördes i en karaktäristisk och för tiden representativ arkitektur som inordnades i brukets bostadsbebyggelse. Ett särdrag för kapellet och ett annat uttryck för brukets inflytande var brukspatronernas privatloge som fram till 1909 bestod i anslutning till koret.

Kapellet byggdes som korskyrka, av timmer som ursprungligen rödfärgades. Det fick takryttare över kyrkans mitt och säteritak över korsarmarna, taken täcktes inledningsvis med spån. Byggnadens fönster var ursprungligen små och kvadratiska. För byggnadens utformning svarade konstnästare Gustaf Adolf Wiman och för takryttaren Erik Paul Lillia. Samtidigt som kapellet uppfördes även en första klockstapel, sydväst om kyrkobyggnaden.

Under århundraden har byggnaden genomgått ett flertal renoveringar som inverkat på många detaljer och förändrat byggnaden såväl in- som utvändigt. I flera etapper har fasad- och takmaterial förändrats. Det rödmålade timret ersattes redan mot 1700-talets slut med vitmålad stående panel, därefter följde stickspån och slutligen på 1950-talet nuvarande gråmålat stavspån. Fönstren utvidgades på 1870-talet. Omkring år 1900 ersattes takens spånbeklädnad med järnplåt, nuvarande utförande med kopparplåt infördes på 1960-talet.

Även invändigt har förändringarna varit många; främst har golv, valvbeklädnad, fönster, färgsättning och fast inredning berörts. De stora renoveringarna ägde rum i början på 1900-talet samt på 1920-, 1950- och 1990-talen. Till Améens stora renovering 1909 hör även utförandet av nuvarande klockstapel. På 1950-talet tillfördes kyrkan även nya inredningar och utsmyckningar.

Det är följderna av de stora renoveringarna som till betydande del präglar nuvarande förhållanden men korskyrkans ursprungliga karaktär består i stort.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön

- **Kyrkomiljöns sammanhängande delar med kyrkogård, klockstapel, gravkapell och den genomtänkta anslutningen till bruksherrgården och Hammarbacken**
- **Kyrkans grundform med korsplan, ingångar och takets utformning**
- **Kyrkorummets karaktär med korsarmar och mötande valv samt bänkinredningens uppställning som trots ändringar är ett representativt exempel på korskyrkornas bänkdistribution**
- **Altaranordningen och predikstolen som tidstypiska exempel för empirens kyrkliga inredningar**
- **Den välbevarade orgelfasaden i empirestil från 1820-talet**

Källor och litteratur

Ahlberg, H. 1996. *Dalarnas kyrkor i ord och bild*.

Berggren, Hugo. 1934. *Sveriges kyrkobyggnader. Västerås stift*.

Forshem, Simon. 1954. *Ludvika kyrka*. I Julboken för Västerås stift, 1954.

Nordin, Erik. 1992. *Svenska träkyrkor*.

Prästgårdsinventering i Kopparbergs län, 1976. Dalarnas museum.

Prästgårdar med skyddsbestämmelser i Kopparbergs län. 1993. Länsstyrelsen i Dalarna.

Redelius, Gunnar. 1979. *Ludvika kyrka*.

Schröder, Jan-Olov. 1991. *Kyrkogårdar i Ludvika*.

Schröder, Jan-Olov. 2002. *Ludvika Ulrika 250 år – Minnesskrift 1752-2002*.

Sege, Carl A:son. 1952. *Ludvika kyrka*.

Sjögren, Josef. 1952. *Orgelverken i Västerås stift*.

Övriga uppgifter:

Inventeringsdatum: 2005-04-28

Fältinventering: Jean-Paul Darphin

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Jean-Paul Darphin, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning och foto: Jean-Paul Darphin

Färdigställd: 2005-12-20

Händelser: Kronologisk förteckning

År	H-Typ	Händelse	Källa
1654 1658	Uppförande-Kapell	Ett första träkapell uppförs, norr om Ludvika Ström. Kapellet rymmer ca 55 personer.	Ahlberg, 1996; Schröder, 1991
1690-tal	Ombyggnad-Kapell	Upprustning. Nya fönster tillkommer, läktare uppförs, predikstol tillkommer, ny ingång i väster	Ahlberg, 1996
1749-1752	Uppförande-Kyrka	Ark./Konstmästare Gustaf Adolf Wiman, planritning för byggnaden. Erik Paul Lillia formger takryttaren. Byggmäst. J. Möller. Klockstapel uppförs sydväst om kyrkan.	RAÄ; Ahlberg, 1996; Schröder, 2002
1752-10-23	Invigning	Kapellet invigs i oktober 1752	RAÄ
1754	Rivning	Gamla kapellet rivs	Schröder, 2002
1782-1784	Kyrkogård	Kyrkogården anläggs och tas i bruk 1784	Ahlberg, 1996; Schröder, 1991
1788	Kyrkogård	Gravkapellet, uppförs	Ahlberg, 1996; Schröder, 1991
1790-tal	Förändring-Fasader	De rödmålade timmerväggarna fodras med stående panel som målas med vit oljefärg; sakristians dörr förses med järnplåtar och fönstren med järngaller	Ahlberg, 1996 Schröder, 2002
1827-1829	Renovering-Interiör?	Läktare uppförs; järnkamin installeras; byte av väggpanel utvändigt, ommålning av kyrkan ut- och invändigt; nytt takspån; reparationer på klockstapeln	Ahlberg, 1996 Schröder, 2002
1828-1829	Orgel	Kyrkans första orgel, om 12 stämmor, uppförs av Per Zakarias Strand.	Sjögren, 1952; Schröder, 2002
1850	Klockstapel	Ombyggnad av klockstapeln	Ahlberg, 1996
1871-1872	Ändring-Fönster	Fönsteröppningarna utvidgas och rundbågiga fönster insätts, ersätter rektangulära fönster	Ahlberg, 1996 Schröder, 2002
1875	Underhåll	Norra korsarmen lyft upp efter sättningsproblem; omläggning av trappstenarna	Schröder, 2002
1878	Uppvärmning	Installeras en värmeugn i norra korsarmen	Ahlberg, 1996; Schröder, 2002
1885	Renovering-Interiör	Byggm. J.P. Jansson: Väggar och valv rappas, golvet omläggas; bänkar repareras och målas om, alla träytor ommålas; koret utvidgas	Ahlberg, 1996 Schröder, 2002
1900	Ändring-Tak	Takspånet ersätts med järnplåt	Schröder, 2002
1908-1909	Renovering-exteriör-Interiör	Ark. G. Améen; byggm. J.P. Jansson. Omfattande renovering. Omläggning av grund, golvet sänks, isoleras och läggs om; fasadernas stående panel ersätts med aspspån; Tillbyggnaden i söder mot östra korsarmen som utgjorde brukets loge rivs och öppningen mot koret sätts igen; slutna bänkar ombyggs till öppna, dörrar återanvänds till bröstpanel; innanfönster tillkommer; altarring och läktarbarriär ändras; predikstolen sänks, ommålning av snickerier, tak och väggar, el installeras, ny värmeanläggning.	RAÄ; Ahlberg, 1996; Schröder, 2002
1908	Klockstapel	Ark. G. Améen. Nuvarande klockstapel uppförs, ersätter en äldre på samma plats	Ahlberg, 1996
1910	Orgel	Om- och tillbyggnad av orgelverket, utförd av J. Magnusson	Sjögren, 1952
1924-1925	Renovering-Resaturering-Interiör	Byggm. C.O. Berglund. Förstärkning av grund, väggar och valvkonstruktion, järnstagen monteras; draperi målas på korväggen; omläggning av golv; borttagning av puts på valven	RAÄ; Ahlberg, 1996; Schröder, 2002
1953	Kyrkogård	Stor utvidgning av Gamla kyrkogården	Schröder, 1991

1954-1955	Renovering- Interiör- Exteriör	Fasadernas stickspån? ersätts med stavspån. Vätrum tillbyggs mot norra sida av västra korsarmen; sakristian utvidgas mot norr. Åtgärder invändigt. Tegelgolv i koret; korfönstren igen-sätts. Nya inredningar, inventarier och utsmyckningar; bl.a. norra korfönstret får glasmålningar; gallerverk av smide över varmlufts-nisch i norra korsarmen, ny dopfont, nytt triumfkrucifix. Ommålning och justering av bänkar. Ombyggnad och ommålning av altarpupsats. Ommålning av valv och väggar. Ny värmeanläggning, ny elinstallatin	RAÄ; Ahlberg, 1996; Schröder, 2002; Forshem, 1954
1957	Underhåll- Interiör	Pga. av skador omläggts golvet i koret och i södra korsarmen. Tegelgolv läggs i korsgångarna	Schröder, 2002
1957	Orgel	Omdisponering av orgelverket utfört av Åkerman & Lund, 35 stämmor	Sjögren, 1952
1958	Kyrkogård	Utvidgning av kyrkogården	Redelius, 1979
1969	Ändring-Tak	Taket riktas, järnplåten ersätts med kopparplåt. Tillbyggnaden mot norra sidan av västra korsarmen tillkommer (vätrum, WC)	Schröder, 2002
1985	Kyrkogård	Sista utvidgningsetappen av Gamla kyrkogården. Kvarter för urngravar	Schröder, 1991
1993-1994	Restaurering- Interiör- Exteriör	Ark. Berndt Staffas. Borttagning av putsen på trävalven; lagning av träbjälklaget. Valven återfår sitt utseende m. brädfodring, fr. tiden före 1885. Borttagning av främre bänkrader; borttagning av bänkrader i norra korsarmen; byte av brädgolv. Läktarbarriären höjs; Nya mattor och belysningsarmaturer, installation av larm, kyrktupp uppsätts på östra taknocken; trappa från sakristians kapprum till källaren	RAÄ; Ahlberg, 1996; Schröder, 2002
2004-2005	Gravkapellet	Restaurering, underhåll	Schröder, 2002; DM

Situationsplan

